

ASPECTE DIDACTICE PRIVIND STUDIAREA VOCABULARULUI CU SFERĂ DE UTILIZARE LIMITATĂ ÎN ȘCOALĂ

Tatiana HAREA, învățătoare

Liceul Teoretic „Țibirica”, Călărași,

Natalia STRATAN, dr., conf. univ.,

Catedra Limba și Literatura Română, UST

Rezumat. *În acest articol ne propunem să tratăm metodic și științific diferite aspecte didactice privind studierea vocabularului ce sferă de utilizare limitată în școală, deoarece tăria unei limbi constă în bogăția și în diversitatea vocabularului ei, iar schimbările din societate se reflectă, în special în lexic, compartimentul cel mai instabil și mai supus influențelor din afară.*

Summary. *In this article we propose to deal methodically and scientifically with various didactic aspects regarding the study of vocabulary with limited use in school, because the strength of a language lies in the richness and diversity of its vocabulary, and changes in society are reflected, especially in the lexicon. the most unstable and subject to outside influences.*

Cuvinte-cheie: *vocabular cu sferă limitată, aspecte didactice, lexic, comunicare.*

Keywords: *vocabulary with limited scope, didactic aspects, lexicon, communication.*

Este cunoscut faptul că, statutul și specificul didacticii limbii și literaturii române decurg din importanța socio-culturală a limbii și literaturii și, mai ales, din dublă valență a limbii materne în școală: cod lingvistic și disciplină de învățământ vizând statutul școlarului ca vorbitor în formare, obiect activ al ambianței lingvistice școlare și al didacticii limbii, în special” [11].

Obiectul *Limba și literatura română* ocupă un loc însemnat în sistemul disciplinelor școlare. Importanța lui este determinată, în primul rând, de specificul conținutului său, precum și de contribuția deosebită pe care o aduce la realizarea obiectivelor instructiv-educative ale școlii [5, p.7].

Importanța limbii române ca modalitate fundamentală de expresie a culturii noastre naționale pentru a fi realizată îi revine profesorului de limbă română. Fără însușirea limbii literare, întregul proces de pregătire și instruire în școală ar fi dificil și lipsit de suport, întrucât cunoașterea limbii facilitează asimilarea cunoștințelor, noțiunilor, conceptelor specifice diferitelor discipline ce se studiază în școală. “Școlii, în ansamblul său, ca instituție de bază a societății, îi revine obligația de a face din cunoașterea limbii române, a limbii noastre naționale, un obiectiv esențial al culturii generale a elevilor. Profesorul de limbă română are datoria profesională și morală să realizeze, prin lecția de limbă română, o activitate dintre cele mai plăcute și folositoare pentru elevi, un act de cultură cu largi răsfrângeri în formarea caracterelor, a personalității” [12].

Dezvoltarea capacității de exprimare corectă, oral și scris, implică în mod necesar cunoașterea fundamentelor teoretice, de ordin lingvistic, pe care se bazează construcția comunicării, înseși

competențele de comunicare. Studiul elementelor de construcție a comunicării urmărește fundamentarea științifică a exprimării corecte a elevilor în limba română [7].

Marea importanță pe care școala românească o acordă astăzi cultivării limbii ridică la cotele cele mai înalte responsabilitatea cadrelor didactice. Acestea trebuie să facă front comun în vederea îmbogățirii, precizării și nuanțării vocabularului elevilor. Rolul cel mai important îl au învățătorul și profesorul de limba și literatura română.

Studiul limbii române este calea necesară și condiția de bază pentru a realiza scopul fundamental al școlii. Accentul se deplasează de pe memorarea unei cantități de cunoștințe pe dezvoltarea gândirii creatoare, pe dobândirea deprinderilor de muncă independentă.

Studiul integrat al limbii și literaturii române urmărește cu precădere formarea și dezvoltarea competențelor de comunicare/lingvistice, conjugate organic și cu formarea competențelor lectorale și valorice, fără a ignora însă și competențele cognitive, metodologice (inerente oricărui studiu riguros, sistemic, organizat) și competențele sociale, de neconceput în afara celor de comunicare [3, p. 9].

Predarea unei limbi este o activitate care cere exactitate. Pentru atingerea scopului final, utilizarea limbii ca mijloc de comunicare, sub orice formă, scrisă sau orală și în orice circumstanțe, profesorul de limbă română trebuie să clasifice „momentele de limbă” cu exactitate: fiecare aspect al procesului de predare – învățare își are locul și modalitatea de predare bine gândite și metodologic bine stabilite.

Curriculumul la limba și literatura română reprezintă un concept integrator al disciplinei, redimensionat pe un parcurs didactic modern și sistematic. În plus, menționăm că o competență apare ca structură piramidală, având la bază activitățile mai multor discipline școlare. Ea nu se formează la o singură disciplină, la o singură oră sau pe parcurs de semestru. Dacă privim trama educațională a elevului care vine din ciclul primar cu anumite competențe formate, ne dăm seama că studiul gimnazial al limbii și literaturii române îi va dezvolta competențele de comunicare și lectorale, iar gradul de dezvoltare a acestora va varia de la un an la altul. Elevul își va completa vocabularul activ, va asimila termenii inerentei demersului analitic, va citi și va comenta/interpreta numeroase texte literare și nonliterare. Totodată, achizițiile de vocabular și de lecturi nu se vor limita la orele de limbă și literatură română (și istoria, și matematică, și științele contribuie la aceste achiziții), nici nu se încheie la orele de studiu instituționalizat. În acest cadru, asimilarea unor tehnici de muncă intelectuală, aplicate la orice oră, creează premisele pentru formarea și dezvoltarea competenței de a învăța, a ști să înveți [3, p. 3].

Unitățile de conținut constituie mijloace informaționale prin care se urmărește realizarea sistemelor de unități de competențe proiectate pentru unitatea de învățare dată. Respectiv, se vizează realizarea competențelor specifice disciplinei, dar și a celor transversale/transdisciplinare [11].

Este necesar să se analizeze și să se clarifice două concepte: limbă standard și limbă literară. Sarcina profesorului din punctul de vedere al culturii limbii elevilor este să-i învețe pe aceștia limba standard [1, p. 235].

Iorgu Iordan și Vladimir Robu consideră că ”un cuvânt are un sens fundamental, principal sau de bază. Sensul fundamental poate fi egal cu semnificația independentă de context, dar și cu sensul în vorbirea curentă. Sensul fundamental este stabil. Sensurile secundare sunt varietăți sau variante ale sensului fundamental” [2, p. 218].

Dezvoltarea vocabularului constituie o parte componentă importantă a muncii instructiv-educative în școală, realizându-se printr-un complex de metode și procedee din cele mai efective. Scopul principal al cadrului didactic este de a forma la elevi competențe de comunicare orală în conformitate cu normele limbii literare actuale [8].

Analizând Curriculum Școlar la Limba și literatura română pentru clasele gimnaziale am constatat că vocabularul limbii române se studiază abia în clasa a IX-a, la Unitatea de conținut: *Vocabularul limbii române; Structura vocabularului; Vocabularul fundamental și masa vocabularului; Modificări ale vocabularului*. După părerea noastră, pentru predarea acestui compartiment al lexicului sunt prea puține ore. Temele propuse sunt foarte importante, elevul nu va reuși să asimileze și să însușească materialul. Profesorul este pus în situația să aleagă ce tip de exerciții să propună elevilor. La capitolul *Performarea comunicării* elevii au mult de muncit. Fiind influențați de tehnologiile informaționale, având alte preocupări, elevii neglijează exprimarea corectă, folosirea adecvată a sensurilor cuvintelor, mai ales ale celor arhaice. Elevii trebuie permanent să consulte dicționarele explicative, dicționarele de arhaisme, istorisme, de argouri ca să poată formula un enunț sau chiar o comunicare, utilizând cuvinte ce fac parte din vocabularul cu sferă de utilizare limitată. Din aceste considerente, venim cu recomandarea de a se aloca mai multe ore, elevul să fie motivat să citească unele texte, ca să înțeleagă mai bine un sens sau altul.

Mediul școlar își propune tocmai dezvoltarea stilurilor comunicării formale, care „au drept trăsătură esențială îndeosebi utilizarea corectă a formelor limbii literare standard – la nivel fonetic, lexical, gramatical – ca și a formelor zise de politețe, dar și, în general, ale unui stil (oral) mai îngrijit, cu fraze complexe, mai puțin bazate pe parataxă, uneori a unui vocabular special (profesional), sau al diverselor materii în cazul școlii [4, pp.44-49].

Vocabularul unei limbi este alcătuit din totalitatea cuvintelor acesteia. Nu toate cuvintele limbii noastre au însă o circulație la fel de mare. Unele sunt folosite de toți vorbitorii, iar altele de un număr mai restrâns de oameni ce trăiesc într-o anumită regiune sau practică o anumită profesiune; există și cuvinte vechi mai puțin sau deloc utilizate astăzi, ori cuvinte noi, însă insuficient cunoscute de majoritatea vorbitorilor [9].

Vocabularul limbii este studiat din diferite unghiuri, din diferite puncte de vedere, în diferite aspecte; acest lucru determină **sarcini** această secțiune de lingvistică, dintre care cele mai importante sunt: 1) definirea conceptului de cuvânt ca unitate de bază a limbajului; 2) clarificarea relației dintre unitățile lexicale și unitățile altor niveluri ale limbii; 3) determinarea granițelor unui cuvânt, stabilirea criteriilor de separare și identitate a acestuia, dezvoltarea problemei variantei cuvintelor; 4) stabilirea legăturilor sistemice între unitățile lexicale ale limbii, relațiile paradigmatică dintre ele, clasificarea acestora în funcție de diferite criterii; 5) caracteristicile semantice ale cuvântului, definiția unor concepte precum semnificația lexicală a cuvântului, structura semantică a cuvântului, structura sensului lexical al cuvântului; 6) clasificarea sensurilor lexicale ale cuvintelor în funcție de diferite criterii; 7) studierea problemelor de completare și dezvoltare a vocabularului limbii [10].

Vocabularul cu utilizare limitată cuprinde cuvinte care au o arie restrânsă de folosire, dar caracteristic unor grupe de vorbitori, unor zone, epoci sau vârste. Niciun vorbitor al limbii române nu cunoaște și nici nu poate cunoaște toate cuvintele existente în vocabularul ei. Și chiar în mulțimea de cuvinte cunoscute, orice vorbitor folosește numai o parte dintre ele, dar și acest grup de cuvinte variază după împrejurările în care trebuie să se exprime.

Acest vocabular cuprinde cuvinte mai variate decât cel de uz general. Caracteristica cuvintelor acestei părți a vocabularului este că au o mai mică stabilitate în timp, motivată de învechirea celor care nu mai corespund comunicării (*arhaismele, istorisme*), dar și de crearea unor cuvinte noi prin mijloace proprii limbii sau obținute prin împrumuturi (*neologisme*); acestora li se alătură cuvintele specifice vorbirii unei anumite regiuni (*regionalisme*) și cele care aparțin unor grupuri și medii închise (*argourile și cuvintele de jargon*), cât și *termenii tehnico-științifici, profesionalisme* și nu sunt cunoscute în egală măsură de toți cei care vorbesc o anumită limbă. Nu în zadar, s-a definit acest compartiment, *vocabular de uz limitat*, fiindcă într-adevăr cuvintele incluse în acest fond răspund unor necesități sociale, în domenii diverse și în diferite etape de dezvoltare a vocabularului.

Cuvintele cu sferă de utilizare limitată au o frecvență redusă, nu sunt absolut necesare pentru vorbirea de toate zilele, adică sunt întrebuințate numai în anumite domenii de activitate a membrilor societății date; nu sunt cunoscute și folosite de toți vorbitorii, ele de regulă sunt monosemantice și nu fac parte din componența îmbinărilor stabile de cuvinte.

Din această cauză la orele de *Limbă și literatură română*, profesorul trebuie să țină cont de mediul în care cresc copiii, să țină cont ce citește, ce cuvinte folosește în vocabularul lor de zi cu zi.

Profesorul încearcă să propună elevilor diverse strategii de predare-învățare-evaluare pentru o bună însușire a *vocabularului cu sferă de utilizare limitată*. Astfel, elevul constată că cuvintele respective sunt rar utilizate poate spre binele sau poate spre neajunsurile societății, în dependență de criteriile lexicului de utilizare limitată. Propunem în continuare câteva dintre aceste strategii, care ar

îmbunătăți utilizeza adecvată a noțiunile însușite, încercând să motiveze elevii să-și depășească propriile bariere, pentru a-și forma un vocabular activ, bogat, expresiv.

Știu/ Vreau să știu/ Am învățat. Metoda se deosebește prin modalitatea în care sunt structurate cunoștințele din perspectiva orizontului de așteptare al elevului: cunoștințele deja învățate, cunoștințele aflate în orizontul de așteptare și cele asimilate în urma demersului didactic. Structura acestei metode permite aplicarea ei sub forma unei secvențe de lecție, mai ales în faza de evocare, dar și în cea de realizare a sensului, a unei lecții sau a unei suite de lecții vizând același conținut. Este o metodă care poate fi asociată cu brainstormingul, prelegerea și conversația.

Transpunerea metodei în lecție presupune:

- se formează trei grupe ce corespund celor trei rubrici ale tabelului: *ce știm/credem că știm; ceea ce vrem să știm; ceea ce am învățat;*
- elevilor li se cere să facă o listă cu ceea ce știu despre subiectul sau tema investigației. Ideile sunt notate în rubrica *Știu*. În același timp, ei notează și ideile despre careau îndoileli sau ceea ce ar dori să știe despre tema abordată în rubrica *Vreau să știu;*
- se citește cu atenție textul-suport propus ca bază de studiu. Apoi se studiază cu atenție textul, realizându-se o investigație sau dobândire de cunoștințe referitoare la subiect, selectate de către profesor;
- prin metode și tehnici adecvate elevii învață noile cunoștințe. Se reiau întrebările din coloana a doua, apoi se inventariază noile idei asimilate pe care le notează în rubrica *Am învățat;*
- se compară ceea ce știau elevii înainte de abordarea textului cu ceea ce au dorit să afle în urma activității;
- formă de feedback este discuția finală, care va conține mesajul central al demersului derulat [14].

Știu	Vreau să știu	Am învățat
Definiția vocabularul cu sferă de utilizare limitată	Cum identific corect cuvintele din acest vocabular	Să fac diferență între cuvintele vechi și cele recente apărute în limbă.
Definiția regionalismului, cuvântului popular Definiția argoului, cuvintelor de jargon	Cum alcătuiesc corect propoziții folosind cuvinte din vocabularul special sau de grup	Să identific cu ușurință într-un text arhaismele, istorismele, regionalismele etc.
Definiția arhaismului, istorismului etc.	Cum identific corect termenii ce fac parte din acest vocabular fără ca să apelez la DEX.	Să nu confund cuvintele ce fac parte din vocabularul de bază și cele care fac parte din vocabularul cu sferă de utilizare limitată

Metoda ciorchinelui. Considerată o variantă de brainstorming organizată grafic, se poate utiliza în faza de evocare sau de reflecție, elevii fiind puși în situația de a asocia informațiile studiate pe *idei ancoră*.

În lecțiile de *Limbă română* consacrate studierii lexicului utilizăm această metodă în special pentru actualizarea și sistematizarea cunoștințelor, dar și la finalul unei lecții de asimilare de cunoștințe [14]. *Exemplu.* Etapele realizării unui ciorchine didactic într-o lecție de fixare și sistematizare a cunoștințelor teoretice despre vocabularul cu sferă de utilizare limitată. La tablă și pe fișa de lucru distribuită elevilor este scrisă sintagma: *vocabularul cu sferă de utilizare limitată*. Elevii sunt solicitați să scrie cât mai multe noțiuni teoretice însușite despre acest vocabular. Sub îndrumarea permanentă a profesorului, elevii vor aborda toate informațiile solicitate și vor completa schema cu exemple corespunzătoare fiecărei noțiuni teoretice incluse în aceasta. Fișele vor fi păstrate de către elevi în portofoliu pentru a fi folosite oricând vor să-și reactualizeze cunoștințele.

Problematizarea. Este metoda utilizată în dezvoltarea gândirii independente, productive în care profesorul provoacă elevii la învățare, metodă denumită și predarea prin rezolvare de probleme. Presupune mai multe etape:

- a. cunoașterea problemei și a cerințelor;
- b. parcurgerea informațiilor necesare în rezolvarea de probleme;
- c. sintetizarea constatărilor;
- d. obținerea rezultatului final prin confruntarea rezultatelor obținute de elevi. [14]

Jocul de rol. Este metoda utilizată în mod special la clasele gimnaziale, contribuind astfel la dezvoltarea capacității de utilizare a noțiunilor învățate și înțelegerea raporturilor/relațiilor constituite. - poate fi organizat pe grupe, în perechi sau individual: elevii sunt provocați să realizeze o convorbire în care să precizeze relațiile care se pot stabili între unele categorii de cuvinte, și anume, *arhaism și neologism, cuvinte regionale și populare, argouri și cuvinte de jargon*. Această metodă va contribui esențial la îmbogățirea vocabularului.

„Vocabularul elevilor poate fi îmbogățit și spontan, în procesul contactului cu lumea înconjurătoare, dar dirijarea acestui proces de către pedagog asigură rezultate mai bune. Pentru a îmbogăți lexicul activ al elevilor, e necesar să știm de la bun început bagajul de cuvinte al fiecărui copil care a pășit pragul școlii” [6, p. 142].

Învățarea cu ajutorul calculatorului. Este o metodă modernă de educație care poate fi folosită în toate etapele procesului didactic: în proiectare, în predare-învățare și în evaluare. Utilizarea calculatorului, a soft-urilor educaționale mărește calitatea învățării, contribuie la formarea unei gândiri sistematice, selective, rapide, eficiente - atribute de bază ale unui bun vorbitor și utilizator de limbă română. Folosind calculatorul, elevul va fi capabil: să stabilească relațiile dintre anumite fapte de limbă; să învețe utilizarea dicționarului; să diferențieze informațiile de bază de cele de detaliu; să

caute informații despre un anumit fapt de limbă; să descopere eventualele greșeli strecurate într-un text tehnoredactat și să le corecteze; să construiască sau să rezolve teste de evaluare etc.

Instruirea asistată de calculator (I.A.C.) este o metodă didactică care valorifică principiile de modelare și analiză cibernetică a activității de instruire în contextul noilor tehnologii informaționale și comunicaționale, caracteristice societății de tip postindustrial. I.A.C. presupune utilizarea calculatorului/computerului în procesul de învățământ. Pentru utilizarea acestei metode este necesară prezența unui program de instruire, care este un produs pedagogic, urmând a fi transpus într-un program pe computer, acesta fiind un produs informatic. De asemenea, se impune dotarea școlilor cu suficiente computere pentru ca această metodă să fie aplicabilă. Aplicarea instruirii asistate de calculator în practica școlară implică respectarea unor cerințe și asigurarea unor condiții favorabile, ca:

- adaptarea educației la necesitățile actuale și de perspectivă ale societății;
- îmbogățirea și modernizarea permanentă a sistemului metodelor de instruire,
- eliminarea decalajului existent între domeniile cunoașterii și școală;
- informatizarea progresivă și accelerată a diferitelor sectoare ale vieții socioeconomice;
- realizarea de progrese în domeniul informaticii, al calculatoarelor și al tehnologiilor de comunicare.

Prin intermediul calculatorului pot fi oferite elevilor modelări, vizualizări, justificări și ilustrări ale conceptelor abstracte, ilustrări ale unor procese și fenomene care nu pot fi observate sau pot fi greu observate din diferite motive. Se recomandă folosirea calculatorului în acele momente ale predării-învățării pe care profesorul nu le poate realiza decât parțial în condițiile unei lecții obișnuite: simularea unor fenomene în mișcare prin imagini animate, suplinirea unor demonstrații experimentale, crearea unor situații-problemă cu valoare stimulativă pentru elevi, îmbunătățirea conexiunii inverse, desfășurarea unor activități diferențiate etc. [14].

În concluzie am putea menționa următoarele: la fiecare nivel al învățământului, studiul lexicului i se acordă interes, dar nu beneficiază încă de importanța care i se cuvine. Având în vedere implicarea profesorului în optimizarea comunicării elevilor, acesta va urmări ca elevii să stăpânească bine, în primul rând, cuvintele absolut necesare pentru comunicarea cotidiană. Eficiența comunicării și atingerea obiectivului comunicării depinde, în mare măsură, de vocabularul bogat al discipolului și de capacitatea acestuia de a utiliza corect cuvintele.

Bibliografie

1. Crăciun, C. Metodica predării limbii și literaturii române în gimnaziu și licee. Deva: Emia, 2007.
2. Iordan, I., Robu, Vl. Limba română contemporană. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1972.
3. Limba și literatura română. Curriculum pentru clasele a V-a – a IX-a. Chișinău: Știința, 2010.

4. Slama Cazacu, T. Contribuie școala la însușirea regulilor de comunicare corectă? În: Revista de pedagogie, 1976, nr. 7, pp.44-49.
5. Șchiopu, C. Metodica predării literaturii române. Chișinău: Combinatul Poligrafic, 2009.
6. Șeptelici, Al. Ghid metodologic. Chișinău, 2009.
7. <https://abcdidactic.net/2016/01/09/top-2-1-importanta-studierii-limbii-romane-nr-16iulie-2012/>
8. http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/2404/DidacticaLimbiiLiteraturiiRomane_1-SuportCurs-Vol_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y
9. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/283-287_4.pdf
10. <https://ik-ptz.ru/ro/exam-tests---2014-for-physics/ponyatie-o-leksikologii-leksika-ogranichennoi-sfery-upotrebleniya.html>
11. https://mecc.gov.md/sites/default/files/limba_și_lit_romana_sc_nat_gimnaziu.pdf
12. <https://ro.scribd.com/doc/222011615/Metodica-Pred-Rii-Limbii-i-Lt-Rom-Ne-Doc>
13. <https://ru.scribd.com/doc/315446185/Suport-Curs-Metodica-Predarii-Limbii-Si-Literaturii-Romane>
14. <https://www.digitaliada.ro>